UDK 81’374:004
Pregledni rad
Rukopis primljen 3. III. 2025.
Prihvaćen za tisak 17. IV. 2025.
https://doi.org/10.31724/rihjj.52.1.5

Željka Brlobaš
Institut za hrvatski jezik
Republike Austrije 16, HR-10000 Zagreb
https://orcid.org/0000-0002-1910-2790
zbrlobas@ihjj.hr
Martina Horvat
Institut za hrvatski jezik
Republike Austrije 16, HR-10000 Zagreb
https://orcid.org/0009-0008-7290-7302
mshorvat@ihjj.hr

MREŽNA INAČICA *RJEČNIKA HRVATSKOGA KAJKAVSKOGA KNJIŽEVNOG JEZIKA*

U radu se ističe činjenica da je povijesni *Rječnik hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika*, u kontekstu računalnih i digitalnih medija, objavljen na mrežnoj stranici, čime je postignuta i njegova mrežna inačica uz dosadašnji tiskani oblik objavljivanja. Navodi se izvedbeni tijek od tiskanoga oblika *Rječnika*, preko postupka digitalizacije do mrežnoga objavljivanja. Ukratko se prikazuje sadržaj mrežne stranice. Pritom se u radu donose osnovni podatci o metodološkim postupcima leksikografske obrade povijesnoga *Rječnika*, o strukturi rječničkoga članka, o književnim i rječničkim izvorima na kojima je utemeljena leksikografska obrada.
Mrežnom je inačicom *Rječnik,* osim ustaljenoga tiskanog oblika, zadovoljio i suvremenu formu objavljivanja, čime je i leksikografski postao dostupniji korisnicima u njihovu pretraživanju jezičnih podataka, posebice kada je riječ o hrvatskoj povijesnoj leksikografiji i kajkavskome hrvatskom književnom jeziku u povijesti hrvatskoga jezika.

1. Uvod

Rječnik hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika jedan je od temeljnih povijesnih rječnika hrvatskoga jezika, čijom se leksikografskom obradom jezične građe na temelju književnih izvora kajkavskoga hrvatskog književnog

jezika dopunjuje povijesni višesveščani *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* (1880. – 1976.), u kojemu pored štokavskih i čakavskih pisanih izvora nisu, osim njih nekoliko, bili obuhvaćeni i kajkavski pisani izvori.[1] Drugim riječima, *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* svjedoči o „izboru njegova korpusa na štetu dijakronijske i sinkronijske jezične stvarnosti hrvatskoga jezika, ponajprije njemu svojstvene povijesne tronarječnosti" (Nikolić-Hoyt 2017: 130).

Metodološki utemeljen na zadanim leksikografskim postupcima i na ustaljenome popisu književnih kajkavskih izvora *Rječnik hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika* riznica je za propitivanje svih jezičnih razina i pripada mu zasluženo mjesto u pothvatima hrvatske leksikografije.

Korpus *Rječnika* čine djela pisana kajkavskim hrvatskim književnim jezikom od 16. stoljeća do polovice 19. stoljeća (do hrvatskoga narodnog preporoda, tj. do prihvaćanja štokavštine kao zajedničkoga književnog jezika svih Hrvata), a uvrštena su i djela kajkavske dijalektne književnosti do sredine 20. stoljeća. Naime, starija kajkavska književnost i pismenost obuhvaća tekstove od 16. stoljeća, kada je kajkavsko narječje postalo književnim jezikom, i to jezikom književnosti i drugih struka te jednim od književnih jezika u okviru triju stilizacija hrvatskoga književnog jezika.[2]

Uz definiran metodološki pristup leksikografskoj obradi, na način upisa rječnika, pripreme tekstova za tisak i tiskanje objavljenih svezaka utječu i izvanjezični čimbenici najčešće povezani sa stanjem tehnoloških mogućnosti i postignuća.

U vremenu suvremenih tehnoloških i komunikacijskih zahtjeva ostvarenje digitalizacije cjelokupnoga teksta *Rječnika* jedan je od prvih koraka koji je omogućio realizaciju drugoga suvremenog koraka, uspostavljanje platforme

[1] Bili su to Habdelićev hrvatsko-latinski rječnik iz 1670., Belostenčev dvosveščani rječnik (1740.) i Sušnik–Jambrešićev *Lexicon latinum* (1742.). „Kad je u obnovljenoj Akademiji nastavljen rad na ARj (god. 1948), pod uredništvom S. Musulina, uvršteno je u ARj osim nekih novih štokavskih i čakavskih i nekoliko kajkavskih književnih izvora" – *Decretum* (1574.) Ivana Pergošića, *Kronika* (1578.) Antuna Vramca, *Škola Kristuševa krščanskoga navuka obilno puna* (1744.) Jurja Muliha i *Matijaš grabancijaš dijak* (1804.) Tituša Brezovačkoga. „To je djelomično rješenje tek donekle ublažilo 'kajkavski propust' u ARj, ali je, s druge strane, unijelo i nesklad u rječnik, jer su kajkavske potvrde u nj ušle tek od 12. njegove knjige (kraj slova P)" (Finka 1984a: 9).

[2] Već u 17. stoljeću kajkavski je književni jezik bujan, funkcionalan i ujednačen, s brojnim književnim djelima, a u 18. stoljeću taj jezik doživljava svoj 'zlatni vijek', s mnoštvom izvora najrazličitijega sadržaja i s najraznovrsnijom namjenom. Plodno se razdoblje kajkavskoga književnog jezika nastavlja i u 19. stoljeću, ali u tom stoljeću dolazi do naglog i neorganskoga prekida kajkavske književnojezične tradicije" nakon Gajeve reforme i prihvaćanja štokavštine za književni jezik čitave Hrvatske (Finka 1984a: 9).

objavljenih svezaka *Rječnika hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika* na mrežnim stranicama https://kajkavski.hr.

2. Cilj istraživanja

U radu ističemo činjenicu da je povijesni *Rječnik hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika*, u kontekstu suvremenih računalnih i digitalnih medija, objavljen na mrežnoj stranici, čime je postignuta i njegova mrežna inačica uz dosadašnji tiskani oblik objavljivanja. Pritom ne donosimo teorijska ili računalna načela u domeni računalne lingvistike, već želimo istaknuti da je *Rječnik hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika* odnedavno korisnicima dostupan na svojoj mrežnoj stranici. U analizu ne uključujemo propitivanje smještanja metodologije *Rječnika* u kontekst suvremene leksikografske teorije, suvremenih kretanja u pogledu leksikografske metodologije, a pritom i usporedbu s metodologijom pojedinih hrvatskih rječnika koji su po svojstvima usporedivi s *Rječnikom*.

Služimo se jednostavnom i primarnom metodom popisa i opisa da bismo na pregledan i sažet način prikazali ciljne rezultate zadanoga opsega analize. Napominjemo da su dosad o nastanku *Rječnika*, njegovim pisanim izvorima, metodološkim postupcima i strukturi rječničkoga članka objavljeni radovi, kojima se služimo i tijekom analize (usp. npr. Finka (1965, 1973, 1984a, 1984b), Reizer (1973, 1984), Vajs-Vinja (2011), Brlobaš i Horvat (2019) i dr.).

Da bismo prikazali tijek mrežnoga ostvaraja *Rječnika*, leksikografsku obradu i rad na *Rječniku* dijelimo na njegova tri dominantna razdoblja: tzv. klasično, digitalno i mrežno razdoblje. Ta su razdoblja, dakako, u vezi sa suvremenim tehnološkim i računalnim razvojnim dosezima, koji su se odrazili i na ciljni ostvaraj – leksikografsku obradu i dostupnost *Rječnika* krajnjim korisnicima. Pritom smo tijekom opisa triju temeljnih razdoblja (klasično, digitalno i mrežno razdoblje *Rječnika*) posegnuli i za dodatnim definiranjem etapa unutar svakoga razdoblja, kako bi sažeti opis bio pregledniji.

3. Klasično razdoblje *Rječnika*

Najdulje je za *Rječnik* potrajalo tzv. klasično razdoblje, koje se može podijeliti na nekoliko etapa.

3.1. Odluka o izradi *Rječnika*

Odluka o izradi *Rječnika* kao samostalnoga leksikografskog djela donesena je u Akademiji tridesetih godina prošloga stoljeća. Kako je već navedeno, u velikome Akademijinu povijesnom višesveščanom *Rječniku hrvatskoga ili srpskoga jezika* (1880. – 1976.), pri izboru građe za stvaranje leksikografskoga korpusa hrvatskoga jezika, pored štokavskih i čakavskih pisanih izvora nisu bili obuhvaćeni i kajkavski pisani izvori, osim njih nekoliko. Zbog toga je propusta na sjednici Akademijina Leksikografskoga odbora Historičko-filologičkoga razreda, održanoj 2. travnja 1936., odlučeno da se cjelokupna priprema i izrada samostalnoga *Rječnika hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika* povjeri Institutu za hrvatski jezik (Finka 1984a: 8). „Međutim, s pripremnim se radovima za izradu rječnika započelo tek mnogo kasnije, 1963. godine" (Vajs-Vinja 2011: 306). U Institutu je osmišljena metodologija obrade i započinje se s prikupljanjem knjižne korpusne građe.

3.2. Probir i odabir pisanih izvora

Tijekom utvrđivanja bibliografskih jedinica kao izvora tiskanih i rukopisnih djela te kajkavskih dijalektnih književnih djela do prve polovice 20. stoljeća pregledano je oko 50 tisuća bibliografskih jedinica u knjižnicama, arhivima (npr. Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Knjižnica HAZU, Metropolitanska knjižnica, knjižnice pojedinih samostana i župnih ureda na kajkavskome području i dr.) na temelju čega je izvršen izbor izvorā za ispisivanje rječničke građe. Izvore čine kajkavska tiskana i rukopisna djela, njih oko 441 (oko 360 objavljenih, 38 rukopisnih djela i 43 izvora iz kajkavske dijalektne književnosti 20. stoljeća), a taj je popis ustaljen i ne proširuje se novim djelima.[3]

[3] Za Popis izvora usp. Reizer 1973. i Reizer 1984. te https://kajkavski.hr/izvori-i-kratice/.

Među izvorima se nalaze, pored kajkavskih povijesnih rječnika, i pojedini aneksni rječnici u gramatikama, gramatike i pravopisi hrvatskoga kajkavskog književnog jezika, književna djela različitih žanrova, povijesno-pravni dokumenti, djela religiozno-duhovne tematike, publicistika, popularno-znanstveni tekstovi i tekstovi određenih struka.

Najvažnije potvrde su iz pet povijesnih kajkavskih rječnika (tiskanih i rukopisnih) 17. i 18. stoljeća: Habdelićev hrvatsko-latinski *Dictionar* (1670.), Belostenčev *Gazofilacij* s latinsko-hrvatskim i hrvatsko-latinskim dijelom (1740.), četverojezični Sušnik–Jambrešićev *Lexicon latinum* (1742.), Patačićev trojezični rukopisni rječnik i latinsko-kajkavsko-njemački anonimni rječnik *Radices latinae linguae.*

Od gramatika i pravopisa izdvajamo: 1. gramatike hrvatskoga kajkavskog književnog jezika, i to Vitkovićevu rukopisnu gramatiku, zatim gramatike Josipa Đurkovečkoga, Ignacija Szentmártonyja, Josipa Matijevića do ponajbolje gramatike kajkavskoga književnoga jezika Ignaca Kristijanovića iz 1837. godine, 2. gramatike njemačkoga jezika, jednoga od ondašnjih službenih jezika, pisane kajkavskim književnim jezikom, npr. *Nemška gramatika* (1772.), *Napučenje vu navuk nemškoga jezika* (1780.), 3. kajkavski pravopisi, npr. *Kratki navuk za pravopisanje horvatsko* (1779.), *Napučenje vu horvatsko pravopisanje* (1780.), *Naputčenje za horvatski prav čteti i pisati* (1830.).

Izvori književnih djela obuhvaćaju različite žanrove, od pjesmarica, proze, dramskih djela i igrokaza, do prijevoda na kajkavski književni jezik, koji nisu samo prenošenje stranih djela na kajkavski već i autorska preradba jer su u ta djela često umetani čitavi ulomci prevoditelja, u kojima su iznosili vlastite misli, a tuđe sadržaje primjenjivali na domaće prilike (npr. *Mlajši Robinzon* (1796.) A. Vranića, *Henrijada* F. Štrehea, *Raj zgubljen* (1827.) I. Krizmanića i dr.). Među povijesno-pravnim dokumentima su npr. Pergošićev *Decretum* iz 1574., prva tiskana knjiga na kajkavskome književnom jeziku, zatim kronike, npr. Vramčeva, Vitezovićeva i Krčelićeva, uz to statuti pojedinih gradova ili cehova, povlastice, pravila i zapisnici cehova, oglasi, cesarske ili kraljevske naredbe, urbari i sl. Djela religiozno-duhovne tematike obuhvaćaju zbirke nedjeljnih i blagdanskih ulomaka poslanica i evanđelja s propovijedima, životopise svetaca, katekizme, molitvene knjižice autora poput onih Jurja Habdelića, Hilariona Gašparotija,

Maksimilijana Vrhovca i dr. Od publicistike izdvajamo: a) kalendare (godišnje i stoljetne), b) publicističke tekstove (npr. kuharice, knjige astrološke tematike i dr.), c) popularno-znanstvene tekstove i tekstove određenih struka, npr. s područja medicine, veterine, matematike, aritmetike, gospodarstva, veterine i agronomije i sl.

3.3. Stvaranje korpusa

Korpus *Rječnika hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika* temelji se na ekscerpiranoj jezičnoj građi tako da je ispisano „preko 800 000 leksikografskih kartotečnih jedinica (listića)" (Finka 1984a: 10).[4] Naime, na primjercima utvrđenih izvora proveden je izbor riječi u samome tekstu pojedinoga književnog izvora podcrtavanjem odabrane riječi u njezinu rečeničnome kontekstu te je započelo ispisivanje rečeničnih oprimjerenja s podcrtanim riječima na kartotečne listiće.[5]

Na listić je, rukopisno ili pisaćim strojem, ispisan kanonski lik riječi i rečenica (tj. oprimjerenje) u kojoj se oblik pojavljuje, a iz povijesnih kajkavskih rječnika latinska ili hrvatska natuknica s izvornim leksikografskim oprimjerenjem u kojem je oblik kajkavske riječi. Uz svako je rečenično i rječničko oprimjerenje dodana prethodno utvrđena i ustaljena kratica izvora te broj stranice ili pripadni *s. v.* iz povijesnih kajkavskih rječnika.

Ispisani su listići abecedirani, tj. abecednim su redom umetani u kutije, čime je dobiven svojevrstan temeljni abecedarij s 258 kutija abecediranih listića.

Da bi se utvrdila metodologija leksikografske obrade, na temeljnim znanstvenim i stručnim načelima sastavljene su početne upute leksikografskih postupaka za obrađivače koje su se, osim prije početka same obrade, sustavno dopunjavale

[4] O broju listića tvrdi se i da je „za KRj prikupljeno […] preko 700.000 leksikografskih jedinica (kartotečnih listića)" (Finka 1973: 200), odnosno „za RHKKJ prikupljeno je više od 1,000.000 rukom ispisanih listića)" (Vajs-Vinja 2011: 307).

[5] Postojalo je, naime, i pravilo kako treba podatke prenositi na listiće, npr.: „Natuknice se ispisuju velikim (*štampanim!*) slovima pri vrhu listića, otprilike u sredini između lijevog i desnog njegova ruba. Tekst se ispisuje (*čitko!* pisanim slovima) nešto niže, od početka do kraja dužine listića, s razmakom od 1 cm od svakog ruba listića. Ispisani dio teksta mora imati oblik cijele rečenice (tj. mora imati subjekt i predikat), a po potrebi se može sastojati i od dviju ili više rečenica, tj. mora se ispisati onoliko koliko je potrebno da se dobije dovoljan podatak o značenju natuknice koja je sadržana u ispisanom tekstu. […]" (Finka 1965: 412–413).

i tijekom već započete obrade, a nerijetko i mnogo kasnije, posebice kad su se pojavile određene jezične činjenice koje valja ujednačiti i ustaviti u obradi.

Valja naglasiti da se u *Rječnik*u ne obrađuju jednorječna osobna imena (uz to ni nadimci ni prezimena) ni posvojni pridjevi od njih izvedeni te toponomastički primjeri (osim u svezama, npr. *hrvatski orsag* u obradi općih imenica ili pridjeva). Međutim, kao kanonske natuknice navode se etnici (nazivi za imena stanovnika/ /stanovnica) i ktetici (posvojni pridjevi od etnika).

3.4. Početak i tijek leksikografske obrade

Leksikografska je obrada *Rječnika* započela polovicom sedamdesetih godina,[6] a intenzivirana je početkom osamdesetih godina prošloga stoljeća. Na temelju definirane strukture sastavnice su rječničkoga članka sljedeće:

1. Natuknica – kanonski lik natuknice uspostavlja se suvremenim slovopisom, osim grafema *lj*, *nj*, *i dž/đ* za koje se rabe grafemi *ļ*, *ń* i *ǧ*. Takva su slovopisna rješenja i u dijelu potvrđenih morfoloških oblika i u navođenju primjera za pojedina značenja, osim u primjerima iz 20. stoljeća kada se, kao i u definicijama značenja, rabi suvremeni slovopis. Sva su oprimjerenja još tijekom ekscerpcije transkribirana te se u tome obliku slovopisno i navode, a izvorna se pravopisna načela u osnovi prilagođuju suvremenomu pravopisu. Natuknice nisu naglašene, a kada je riječ (i) o mogućem naglasnom podudaranju, razlika se označuje eksponentnim obrojčenjem.

2. Odrednica vrste riječi – uz kanonski lik natuknice stoji kratica vrste riječi (*m*, *n*, *f* za imenice, zatim *adj*., *num*, *pron*., *adv*., *konj*., *interj. prep*., *part*. za ostale vrste riječi, a glagoli se označuju pripadnim vidskim obilježjem *impf.*/*pf.*).

3. Potvrđeni morfološki oblici – navode se ustaljenim kraticama svih postojećih oblika svojstvenih vrstama riječi u kajkavskome književnom jeziku i to samo na temelju potvrđenih oblika u ekscerpiranim primjerima iz izvorā.

[6] Ilustracije radi, navodimo zaključak Božidara Finke koji je u vezi s ciljnim rezultatima *Rječnika* svojedobno istaknuo sljedeće: „Ovako zamišljen rad na povijesnom rječniku hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika osigurava da se taj rječnik započne i završi na solidnim osnovama. Zato je potrebno da svi faktori (financijer, potcrtavač, ispisivač, kontrolor, evidentičar, pa obrađivač i urednik, napokon štampar) svoj dio obaveza izvrše što savjesnije da djelo koje poduzimamo izraditi bude na korist i ponos i našoj znanosti i našoj kulturi" (Finka 1965: 414).

4. Gramatička definicija natuknice – primjenjuje se pri obradi izvedenih riječi tako da se navodi zbirna imenica, vidski morfološki par (najčešće se označuje gramatička definicija nesvršenih glagola prema svršenima, *impf. od pf.*), glagolska imenica prema korpusno (ne)potvrđenomu liku glagola (*gl. im. od*), izvođenje priloga od pridjeva kad je riječ o kvalitativnim pridjevima (*adv. od adj.*), ženski mocijski par (*f.* od *m.*), deminutivnost i augmentativnost (*dem. od / augm. od*) i sintaktičke službe od kojih je najčešća imenička, a uz to sporadično i pridjevska, prijedložna, priložna i veznička.

5. Etimološka odrednica – donosi se samo kada je natuknica stranoga podrijetla, i to samo oblik (uz kraticu jezika izvornika) iz kojega je kajkavska riječ potekla. U načelu se donosi samo jezik izvornik i etimon, bez obzira na mogući jezik posrednik.

6. Strukovne i stilske odrednice – donose se ovisno o cijelome ili pojedinačnome značenju natuknice, vrlo često i uz sveze riječi, dok se stilska uporaba (najčešće prenesena značenja) može upotrijebiti i samo uz oprimjerenje značenja.

7. Definicija značenja – primjenjuje se nekoliko načina definiranja značenja: opisna definicija, standardni ekvivalent ili navođenje istoznačnica (značenje se obrađuje kod jedne natuknice, a istoznačnica na nju upućuje se s druge natuknice uputnicom *isto što*, a uputnica *usp.* s istoznačnice ispisuje se uz natuknicu s definicijom).

8. Ustaljene sveze riječi – obrađuju se pod odrednicom *u svezi / svezama* tako da se kanonski oblik sveze definira i oprimjeruje. Osim sveza riječi općega jezika često se navode različite strukovne sveze, najčešće botaničke, zoološke, medicinske, pravne i druge.

9. Frazeološki izrazi – pod odrednicom *izr.* strukturno su obuhvaćeni frazeološki izričaji, od kajkavskih frazema do cjelovitih poslovica.

Ustaljene sveze riječi i frazeološki izričaji uvijek dolaze na kraju rječničkoga članka.

10. Oprimjerenja značenja – svako pojedino značenje natuknice (jednoznačne, višeznačne, a pritom i svaka ustaljena sveza riječi i izričaji na kraju natuknice) oprimjeruje se svim ekscerpiranim rječničkim potvrdama iz pet temeljnih kajkavskih povijesnih rječnika kajkavskoga hrvatskog književnog jezika i s po

jednim odabranim rečeničnim oprimjerenjem iz književnih izvora za svako stoljeće (s pripadnom kraticom izvora i brojem stranice). Rječničke se potvrde navode prve nakon semantičkoga dijela natuknice, tj. nakon definicije, a potom se navode rečenična oprimjerenja iz ostalih izvora navedena od najranije do najkasnije potvrde. Odabir rečeničnih oprimjerenja po stoljećima za svako pojedino definirano značenje leksikografov je izbor, kojim on iz niza svih ekscerpiranih rečeničnih oprimjerenja, na temelju kojih se prethodno definira svako pojedino značenje određene natuknice, odabire one primjere koji najbolje potvrđuju definiciju značenja.

Na temelju opisane strukture rječničkoga članka razvidna je i temeljna metodologija leksikografske obrade na osnovi koje je 1984. godine objavljen 1. svezak *Rječnika*. Svaki sljedeći svezak uvijek obuhvaća 240 dvostupčanih stranica te tri takva sveska od 720 str. čine jednu knjigu. Do danas je objavljeno 16 svezaka: od natuknice *a* do natuknice *strepetati*, što ukupno čini više od pedeset tisuća kajkavskih natuknica, odnosno 3 840 dvostupčanih stranica teksta (veličine A4 formata papira).[7]

Leksikografska obrada danas se odvija u okviru institutskoga Odjela za povijest hrvatskoga jezika, a *Rječnik* se sveščano objavljuje u suizdavaštvu s Hrvatskom akademijom znanosti i umjetnosti.

Uz prve suradnike projekta pod vodstvom Božidara Finke, veliku i znatnu ulogu dosad su imale voditeljice leksikografskoga projekta, dr. sc. Vesna Zečević i dr. sc. Nada Vajs-Vinja.

Glavni urednik *Rječnika* do 8. sveska bio je akademik Božidar Finka, od 9. do 14. sveska 2017. akademik Radoslav Katičić, a urednicom *Rječnika* 2018. godine imenovana je prof. dr. sc. Mira Menac-Mihalić.

U leksikografskoj obradi svih dosad objavljenih svezaka *Rječnika* autorski je sudjelovalo tridesetak leksikografa. „Iako su računala, korpusi te nove

[7] Valja istaknuti da su tijekom rada na *Rječniku* nastali i nastaju mnogi istraživački znanstveni i stručni radovi koji se odnose na različitu problematiku vezanu kako uz samu leksikografsku obradu, tako i uz druga problemska pitanja koja se odnose na opis kajkavskoga hrvatskog književnog jezika (npr. o etimologiji, pravopisu, tvorbi, definicijama, kolokacijama, frazeologiji i sl.) te uz proučavanje pojedinih književnih izvora.

jezikoslovne spoznaje bitno unaprijedili suvremenu leksikografsku praksu, možemo reći da je svaki rječnik, a posebice leksikografska djela koja pripadaju znanstvenoj leksikografiji, još uvijek rezultat leksikografova znanja i vještina" i „njegov je rad, naime, također rezultat samostalnoga znanstvenog istraživanja na temelju znanstvene literature koja nužno zadire u različite lingvističke discipline kao što su leksikologija, tvorba riječi, semantika, gramatika, etimologija i drugo" (Nikolić-Hoyt 2017: 131).

4. Digitalno razdoblje *Rječnika*

4.1. Uvođenje računala (i programa) za obradu teksta

Razvoj računalnih postignuća krajem 20. stoljeća utjecao je i na *Rječnik*, odnosno na način upisa leksikografske obrade. To se posebice odnosi na uvođenje računala u radne procese, što je na drugim znanstvenim poljima povezanim ponajprije s prirodnim i tehničkim znanostima pridonijelo različitim tehnološkim procesima kojima su ishodi i ciljni rezultati bili znatno unaprijeđeni u usporedbi s dotadašnjim razvojem. Usto, sličan se napredak može utvrditi za društvene i humanističke znanosti.

Uvođenje računala i pripadnih operacijskih sustava u metodološki tijek leksikografske obrade *Rječnika* ponajprije je povezano s programima za obradu (oblikovanje) teksta. Njihovom uporabom mijenja se način upisa, a time se ciljno olakšava i unapređuje i sam tijek obrade jer primijenjeni računalni programi omogućuju preciznije oblikovanje teksta, mogućnost pretraživanja postojećega teksta, olakšavaju ujednačivanje obrade kako u odnosu na primijenjenu leksikografsku metodologiju svakoga autorskoga teksta, tako i u odnosu na cjelinu svakoga pojedinog sveska, a pritom se pojednostavljuju i postupci pripreme prijeloma teksta za konačno oblikovanje prije objavljivanja sveska.

Naime, od šestoga sveska *Rječnika* upis obrade započeo je u računalnome programu *MS Word*, a primjena je programa nastavljena i utjecala je na mijenjanje načina upisa teksta tako što je djelovala na promjenu, točnije prestanak (završetak) dugogodišnje prakse rukopisnih autorskih tekstova i(li) uporabe pisaćega stroja.

Uvođenje računala (i programa za obradu teksta) prva je od etapa digitalnoga razdoblja *Rječnika* jer su novi izlazni rezultati leksikografske obrade obrađeni, ali i pohranjeni u digitalnome obliku.

4.2. Digitalizacija svezaka

Druga je etapa digitalnoga razdoblja digitalizacija prethodno tiskanih svezaka *Rječnika*, koji nisu bili dostupni u digitalnome obliku. Ideju je iznio dr. sc. Željko Jozić prijedlogom o projektnome cilju digitalizacije svih dotada tiskanih svezaka tadašnjoj voditeljici projekta dr. Nadi Vajs-Vinja, koja je to prihvatila i poduprla realizaciju.

Na tragu novih računalnih izazova pristupljeno je digitalizaciji prvih šest tiskanih svezaka. Njih je skeniranjem trebalo pretvoriti u digitalne slike, a sljedeći je korak bio strojnim prepoznavanjem slova dobiti tekst. Kako je u tome računalnom postupku dolazilo do slovnih pogrešaka, njih je trebalo i pomno ispravljati.

Pritom su ispravljane i druge uočene pogreške prethodno nastale u tekstu tijekom leksikografske obrade, bilo metodološki uvjetovane bilo one korektorske naravi.

Tako ispravljeni tekstovi spremali su se kao *rtf* oblik te je digitalizirani tekst dotada samo tiskanih svezaka *Rječnika* postao jedini mogući oblik za nove računalne mogućnosti.

Od 2003. do 2005. godine kao projektni suradnik navedeni je računalni zadatak digitalizacije *Rječnika* izvršio dr. sc. Željko Jozić, u dvogodišnjem razdoblju digitalizirajući u cijelosti prvih šest svezaka *Rječnika*, a preostala četiri sveska računalno ujednačio. Time je učinjen i prvi korak prema konačnomu mrežnom objavljivanju svih tiskanih svezaka *Rječnika*.

4.3. Leksikografski program

Treća etapa digitalnoga razdoblja *Rječnika* prijenos je ukupnoga teksta tiskanih svezaka *Rječnika* iz *rtf* oblika u računalni leksikografski program *softlex*. Pritom su se brojni rječnički elementi u navedenome programu morali precizno

definirati da bi u potpunosti slijedili složenu uspostavljenu leksikografsku strukturu rječničkih članaka, zadanu u tiskanoj inačici svezaka *Rječnika.* Na temelju provedene i ostvarene digitalizacije prijenos ukupnoga teksta svezaka *Rječnika* iz *rtf* oblika u računalni leksikografski program *softlex* tijekom 2005. i 2006. godine učinila je vanjska suradnica na projektu Ljiljana Jojić.

Valja navesti da je pritom u računalni program unesen i abecedarij svih preostalih natuknica *Rječnika*, koje su u svome kanonskom obliku unesene prema abecediranim listićima (odnosno korpusu), na temelju kojih je slijedila nova leksikografska obrada budućih svezaka *Rječnika*, sve do zadnje natuknice *žvrgoliti*, s njezinim ekscerpiranim potvrđenim rečeničnim oprimjerenjima na listićima.

Uz ostale relevantne prinose digitalno je razdoblje *Rječnika* djelovalo i na metodologiju leksikografske obrade, što se očitovalo ponajprije na sljedeće:

1. cjelovit upis oprimjerenja značenja iz povijesnih rječnika

To je jedna od značajnih metodoloških inovacija jer se tijekom leksikografske obrade uočila nužnost i važnost cjelovitoga citiranja kajkavskoga književnog teksta iz svih pet izvora povijesnih rječnika. Naime, u prvim tiskanim svescima kao oprimjerenje natuknice *Rječnika* (npr. u Belostenčevu rječniku latinsko-hrvatskoga i hrvatsko-latinskoga dijela) navodila se samo latinska (i / ili hrvatska) polazna natuknica, a ne i cjelovito kontekstualno okruženje s kajkavskim izričajem.[8] Tako je prema tiskanoj inačici natuknice npr. *istrugavati* primarno (prvotno) načelo navođenja rječničkih oprimjerenja bilo izvedeno na sljedeći način, dakle bez konteksta u kojemu je potvrđeno kajkavsko *istrugavati*:

> „**istrugavati** impf. (*prez. sg.* 1. iztrugavam, izstrugavam) *impf. od* istrugati.
> **1. a.** *stružući vaditi, izbacivati.* J (*s. v.* exfrico).
> **b.** *brisati*; *usp*. istružuvati. B (*s. v.* iztrugavam), J (*s. v.* erado).
> **2.** *tesati, djelati* (*o drvetu*). J (*s. v.* edolo).” (RHKKJ 4, 111).

[8] Naime, „danas vjerojatno ne treba posebno isticati da kada se posegne za nekim povijesnim jezičnim rječnikom, onda se očekuje da se u njemu, osim značenja neke riječi koje je ilustrirano tekstualnim dijelom iz književnih i drugih izvora iz kojih obrađivač ‘izvlači’ značenje, nađu navedene i sve konkretne potvrde i leksička okruženja koja se nalaze u važnim onodobnim rječnicima u kojima se nalazi najautentičnije semantičko tumačenje, a što se iz same latinske natuknice ne može vidjeti” (Vajs-Vinja 2011: 314).

Uvođenjem metodologije upisa konteksta u natuknicama u kojima se pojavljuje *istrugavati*, proizlazi novija inačica obrade natuknice:

> „**istrugavati** impf. (*prez. sg.* 1. iztrugavam, izstrugavam) *impf. od* istrugati; *usp.* istružuvati.
> **1. a.** *stružući vaditi, izbacivati*. J (*s. v.* exfrico).
> **b.** *brisati*; *usp.* istružuvati. B (*s. v.* iztrugavam), J (*s. v.* erado).
> **2.** *tesati, djelati* (*o drvetu*). J (*s. v.* edolo … izstružujem … izstrugavam … iztesavam … dobro stružem … tešem … gladim … dobro hoblam … izhoblam).” (https://kajkavski.hr/pretraga/?q=istrugavati).

Međutim, potpuno popunjavanje okruženja kajkavskoga jezičnog konteksta svih latinskih natuknica u *Rječniku*, pa tako i u citiranoj natuknici *istrugavati*, nije provedeno u cijelosti jer su se na temelju nove leksikografske obrade popunjavale samo prethodne latinske natuknice koje su se kao izvori potvrda pojavljivale u novoj obradi.[9] To npr. znači da se tijekom nove, tj. prve obrade natuknice *strugati* u rječničkim potvrdama pojavila kao oprimjerenje i Jambrešićeva latinska natuknica *edolo*, koja osim kajkavske potvrde glagola *strugati* ima i kajkavsku potvrdu prethodno obrađenoga glagola *istrugavati*, te je leksikograf kajkavski sadržaj latinske natuknice *edolo* morao prenijeti i u Jambrešićevo rječničko oprimjerenje značenja natuknice *istrugavati.*

Međutim, kajkavski kontekst Jambrešićeve natuknice *edolo* leksikograf je tijekom obrade kajkavske natuknice *strugati* morao prenijeti ne samo u prethodno obrađene natuknice *istružuvati, istrugavati, istesavati, gladiti, hoblati, ishoblati* (između kojih je i navedeni citirani primjer *istrugavati*), nego i kao potvrdu sljedeće obrade natuknica u abecedariju, u konkretnome slučaju natuknice *tesati* jer je, kao što je navedeno, digitalizacijom cjelokupnoga teksta *Rječnika* omogućen pristup svim natuknicama i prethodne, i tekuće (trenutne) i nove daljnje obrade.

[9] Dakako, potpuno popunjavanje svih latinskih (i Belostenčevih hrvatskih) natuknica kao oprimjerenja značenja svih prethodno obrađenih natuknica u *Rječniku* nije provedeno u cijelosti ni kakvim metodološki zadanim ciljem upisa samo navedenih kajkavskih kontekstualnih okruženja jer bi se time s jedne strane utjecalo na zadani kontinuitet leksikografske obrade natuknica novih svezaka *Rječnika*, dok bi, s druge strane, cjelovito i sustavno upisivanje iziskivalo nove radne leksikografske potencijale.

2. uspostava leksikografskoga povezivanja, npr. uputnice (*v. / v. i*), usporednice (*usp. / isto što*), sinonimi i sl.

Leksikografska je obrada značenja utemeljena povezivanjem istoznačnica, upućivanjem s jedne natuknice na drugu u slučajevima primarne obrade pojedinačnih značenja ili značenja sveza i izričaja i sl. Digitalna dostupnost čitavoga teksta *Rječnika* omogućila je i olakšala sva neposredna povezivanja i to tijekom trenutne obrade u odnosu na prethodno završenu obradu i onu koja slijedi.

Na primjeru obrade natuknice *shoblati* pokazujemo metodologiju obrade istoznačnica u odnosu na značenje natuknice *ishoblati* prethodno leksikografski obrađene, koja je prvotno (prema tiskanomu izdanju sveska) imala sljedeći sadržaj obrade:

> „**ishoblati** pf. (*prez. sg.* 1. izhoblam) *njem.* hobeln; *izblanjati, istrugati drvo.* J (*s. v.* edolo).” (RHKKJ 4, 77)

Budući da je natuknica digitalizacijom sveska kojemu abecedno pripada leksikografu bila dostupna tijekom obrade natuknice *shoblati*, čiji je sadržaj obrade sljedeći (između ostaloga uključuje i ispisivanje kajkavskoga konteksta Belostenčeve i Jambrešićeve latinske natuknice u kojima se pojavljuje):

> „**shoblati** pf. (*pridj. pas. sg.* N *m.* zhoblan) *etim. v.* hoblati; ***isto što* ishoblati.** (op. a.) B (*s. v.* dolatus … zhoblan … zdelan … zravnan), J (*s. v.* dedolatus … zestrugan … zhoblan).” (RHKKJ 15, 500; https://kajkavski.hr/pretraga/?q=shoblati)

omogućeno je da se značenje dviju natuknica međusobno poveže: značenje natuknice *shobladi* odrednicom *isto što* povezano je sa značenjem natuknice *ishoblati*, gdje je odrednicom *usp.* upućeno na povezivanje značenja s natuknicom *shoblati*:

> „**ishoblati** pf. (*prez. sg.* 1. izhoblan) *etim. v.* hoblati; *izblanjati, istrugati, izgladiti drvo ili drvenu površinu*; ***usp.* shoblati.** (op. a.) J (*s. v.* edolo … izstružujem … izstrugavam … iztesavam … dobro stružem … tešem … gladim … dobro hoblam … izhoblam).” (https://kajkavski.hr/pretraga/?q=ishoblati)

Pritom uočavamo da je pristupom prethodno obrađenim natuknicama omogućeno i nekoliko intervencija u poboljšanje obrade natuknice *ishoblati*: a) etimologija je upućena na natuknicu *hoblati*, b) proširena je, a time i precizirana definicija (u odnosu na prethodnu, usp. prethodni citat natuknice *ishoblati* iz tiskanoga sveska *Rječnika*), c) uz latinsku natuknicu *edolo* kao potvrda oprimjerenja iz Jambrešićeva rječnika upisan je čitav kajkavski kontekst – proširen tijekom novije obrade kajkavske natuknice *strugati.*

3. poboljšanja, ispravci i dodatci obradi u prethodno leksikografski obrađene natuknice (na morfološkoj, etimološkoj i značenjskoj razini te dodavanje oprimjerenja i uspostava novopotvrđenih jezičnih sveza i izričaja)

Iako su pojedine navedene prednosti za poboljšanje i ujednačivanje leksikografske obrade pokazane i na prethodnim primjerima, donosimo npr. i prvotnu obradu natuknice *istružuvati*:

> „**istružuvati** impf. (*prez. sg.* 1. izstružujem, iztružujem) *isto što* istrugavati 1. b. B (*s. v.* dedolo, erado), J (*s. v.* dispungo, edolo, erado, exfrico), X (*s. v.* dolo, rado)." (RHKKJ 4, 111)

Unosom kontekstulnoga kajkavskog izričaja za latinsku potvrdu *edolo* iz Jambrešićeva rječnika (tijekom obrade natuknice *strugati*) ujedno su napravljeni pojedini ispravci i poboljšanja obrade natuknice:

> „**istružuvati** impf. (*prez. sg.* 1. izstružujem, iztružujem) *impf. od* istrugati.
> **1.** *isto što* istrugavati 1. a. B (*s. v.* dedolo, erado), J (*s. v.* dispungo, erado, exfrico), X (*s. v.* dolo, rado).
> **2.** *isto što* istrugavati 2. J (*s. v.* edolo … izstružujem … izstrugavam … iztesavam … dobro stružem … tešem … gladim … dobro hoblam … izhoblam)." (https://kajkavski.hr/pretraga/?q=istružuvati)

Uočava se, naime, da od prvotno jednoga navedenog značenja 'brisati' (tj. istrugavati 1. b.) natuknica, prema potvrđenim rječničkim primjerima, ispravkom ima dva temeljna značenja, i to 1. 'stružući vaditi ili izbacivati' (tj. istrugavati 1. a.) i 2. 'tesati, djelati (o drvetu') (tj. istrugavati 2.). Usto, dodana je morfološka definicija o nesvršenome glagolu prema njegovu svršenome liku. Naveden je i kajkavski kontekst latinske natuknice *edolo* iz Jambrešićeva rječnika, sekundarno

proizišao iz metodologije obveznoga navođenja kajkavskoga konteksta u obradi novijih svezaka u digitalnome obliku, tj. s računalnom obradom teksta i mogućnošću prenošenja konteksta u latinske natuknice prethodno obrađenih kajkavskih natuknica.

Uspostavu novopotvrđenih sveza i ispravak tj. poboljšanje obrade u odnosu na prethodnu i tekuću (noviju) leksikografsku obradu ilustrirati može npr. natuknica *brat*[1]. To je prema prvotnoj obradi višeznačna natuknica, čije je jedno od značenja u primarnoj obradi tzv. klasičnoga razdoblja *Rječnika* imalo sljedeći opis:

„**brat**[1] m […]
4. a. *bližnji*; *prijatelj.* B (*s. v.* anathema, bellum, sodalis). Što ste … bratu mojemu včinili, mene včinili jeste. *Vram post* B, 237a. Naj bluditi, o dobri moj brate. *Habd zerc* 65. Postajemo brati z vesmi pravičnemi koi su na zemle. *Matak* I, 556. Bil se … vu pogibeļah med vkanļivemi brati. *Ev* 38. Tu brat mi je vsaki. *Domj sunc* 3.
b. *hip. ono što je blisko i drago.* Florentinuš … jako se je rastužil da brata domom ne be, tak je zval medveda. *Habd ad* 48. […]" (RHKKJ 1, 200)

Leksikografskom obradom novih natuknica svezaka, koja se odvija na način digitalnoga, tj. računalnoga upisa teksta *Rječnika* i omogućuje leksikografu intervencije u prethodno završenu obradu (dostupnu također u digitalnome obliku), citirani dio navedene natuknice glasi:

„**brat**[1] m […]
4. a. *bližnji*; *prijatelj.* B (*s. v.* anathema, bellum, sodalis). Što ste … bratu mojemu včinili, mene včinili jeste. *Vram post* B, 237a. Naj bluditi, o dobri moj brate. *Habd zerc* 65. Postajemo brati z vesmi pravičnemi koi sun a zemle. *Matak* I, 556. Bil se … vu pogibeļah med vkanļivemi brati. *Ev* 38. Tu brat mi je vsaki. *Domj sunc* 3. ***fig. hip.*** **Florentinuš … jako se je rastužil da brata domom ne be, tak je zval medveda.** ***Habd ad*** **48.**
b**.** ***u svezi*** **pijani / vinski ~** ***isto što*** **pripijavec. B (*s. v.* dionysius … piani brat … piana sestra … koi ali koja vseštat piančuje), J (*s. v.* combibo … vinski brat … pripiavec … vinski drug … pitni tovaruš … pritresikanta).** (op. a.) […]" (https://kajkavski.hr/rjecnik/?letter=b&page=191)

Primarno je razvidno da je dodana sveza *pijani / vinski brat* s pripadajućim značenjem i Belostenčevim te Jambrešićevim rječničkim potvrdama oprimjerenja, koje nisu, kao ni sveza, bile dijelom prvotne obrade. Uspostavljeno je semantičko povezivanje značenja s natuknicom *pripijavec*, tijekom čije je obrade, uključujući i obradu natuknice *pijan*, i mogao biti dopunjen prethodni nedostatak obrade sveze *pijani / vinski brat*. Drugim riječima, metodologija upisivanja cjelovitoga kajkavskog konteksta natuknica iz povijesnih rječnika omogućila je i doradu značenja natuknice *brat*[1] uspostavom novopotvrđenih jezičnih sveza u odnosu na prethodnu obradu. Time je ne samo dopunjena obrada natuknice *brat*[1] nego je otkriveno i semantički povezano više istoznačnica: *pijani / vinski brat, pitni drug, skuppitnik, pritresikanta, vinski tovaruš* koje su definirane pri (novije obrađenoj) natuknici *pripijavec* 'onaj koji s nekim ili u društvu uživa u piću, vinski brat' (usp. *s. v.* pripijavec, RHKKJ 12, 692; https://kajkavski.hr/pretraga/?q=pripijavec).

Usto, rezultat dorade natuknice *brat*[1] vidljiv je i u premještanju primjera (prethodno u značenju 4. b) u figurativno (preneseno) oprimjerenje prethodnoga i postojećega značenja u 4. a.

4. mogućnost različitih vrsta pretraživanja u cijelome tekstu *Rječnika* u svrhu usklađivanja leksikografske obrade.

Time se leksikografima tijekom obrade, ali i redaktorima autorske obrade – koji za postizanje ujednačene strukture teksta *Rječnika* kao cjeline iščitavaju, preispituju i usustavljuju individualne autorske obrade, olakšava pretraživanje cjelokupnoga teksta *Rječnika*, ovisno o vrsti, opsegu i sadržaju podataka koje traže opcijom računalnoga pretraživanja u tekstu.

Valja naglasiti da su prednosti digitalnoga razdoblja *Rječnika* utjecale na unapređenje i drugih domena vezanih uz leksikografsku obradu. Naime, „od samih početaka prikupljanja kajkavskih izvora u Institutu je pohranjen velik broj izvornih bibliotečnih primjeraka originalnih izdanja, rukopisa i fotokopija djela. Suvremeni računalni dosezi i procesi uvjetovali su i nove mogućnosti u pristupu građi koja nije prethodno nabavljena u izvornome i fotokopiranome obliku. Stoga je na poticaj voditeljice projekta tijekom 2008. godine od Nacionalne i sveučilišne knjižnice nabavljeno dodatnih više od stotinu slikovno digitaliziranih izvora koji su nedostajali, a važni su tijekom leksikografske

obrade radi provjere ispisa pojedinih slovopisnih, pravopisnih, fonoloških i morfoloških podataka, a ponajviše i za provjeru šireg konteksta u danome oprimjerenju, što pomaže pri određivanju uporabe ili značenja riječi. Računalni su i digitalizacijski procesi olakšali računalnu pripremu i grafičko uređenje teksta svezaka za objavljivanje tijekom prijeloma i unošenja korektorskih ispravaka" (https://kajkavski.hr/o-rjecniku/).

Općenito, vrijednost je *Rječnika* „osim kulturološkoga značenja […] u tome što se izradba temelji isključivo na potvrđenoj građi, dakle, postoji ekscerpirani korpus na temelju kojega se određuju morfološki oblici, uspostavljaju kanonski likovi natuknice, određuje semantizam i potvrđuje uporaba svakoga leksema. Tehnološke mogućnosti iz vremena početka izradbe ovoga rječnika nisu omogućavale uspostavu jezičnoga korpusa u digitaliziranome obliku, što je danas standard bez kojega se više ne može ni pojmiti izradba rječnika nekoga jezika" (Vajs-Vinja 2011: 308). Pritom, u vezi s navedenim, kada bismo danas sve tiskane povijesne rječnike i sva tiskana književna djela koja su na popisu izvora *Rječnika* prema današnjoj suvremenoj računalnoj tehnologiji postavili u pretraživ korpus, dobili bismo vjerojatno drukčije rezultate – i nove natuknice koje dosad, prema klasičnome razdoblju, nisu dio abecedarija, i nove semantizme postojećih natuknica, i mogućnost novih oprimjeranja, i uspostavu novopotvrđenih jezičnih sveza i izrčaja s pripadnim značenjima i oprimjerenjima.

5. Mrežno razdoblje *Rječnika*

Sva tri temeljna koraka digitalnoga razdoblja *Rječnika* jedan su središnji korak prema mrežnomu objavljivanju svih dosad objavljenih i tiskanih svezaka *Rječnika*. U skladu s najnovijim zahtjevima računalnoga doba i potrebama korisnikā pred *Rječnikom* je dvadesetih godina ovoga stoljeća preostalo mrežno objavljivanje svih dosad objavljenih svezaka. Iako su prve predradnje započete već postupkom digitalizacije, tijekom 2020. godine ravnatelj Instituta dr. sc. Željko Jozić teži ostvarivanju zadanoga cilja za konačan ishod *Rječnika* na institutskim mrežnim stranicama: pokretanjem ostvarivanja prethodno zadanoga cilja, idejnim smjernicama, osmišljavanjem sadržaja i vizualnoga popratnog sadržaja stranice daje bitan doprinos rezultatu uspostavljanja platforme objavljenih svezaka

Rječnika hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika na mrežnoj stranici: https://kajkavski.hr.

Računalnu i programsku izvedbu proveo je institutski računalni suradnik, koji digitaliziranu inačicu cjelokupnoga teksta od 1. do 14. sveska *Rječnika* mrežno prilagođava i postavlja na navedenu platformu u obliku dostupnom korisnicima za pretraživanje po abecednome redu natuknica.[10]

Na temelju svih organizacijskih i izvedbenih koraka tijekom prosinca 2020. godine, predana na javnu uporabu svim korisnicima uspostavljena platforma objavljenih svezaka *Rječnika hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika* na mrežnim stranicama https://kajkavski.hr ima sljedeće dijelove:

1. ISKANJE – sadržava središnji dio mrežne platforme – tražilicu uspostavljenu prema abecednomu redu natuknica objavljenih svezaka

2. O *REČNIKU* – sadržava tekst pod naslovom *O Rječniku hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika – od početaka prema sadašnjosti*, s osnovnim podatcima o *Rječniku*, gdje se korisnik može upoznati s opisom projektnih činjenica od idejnoga začetka *Rječnika*

3. REČNIKOPISCI – sadržava popis svih autora i njihove autorske leksikografske obrade u okviru abecedarija objavljenih svezaka *Rječnika*, zatim popis urednika, redaktora i glavnih redaktora *Rječnika*

4. KNJIGE IZ KTERIH SE ČREPILO / POKRAČENJA – sadržava *Popis izvora Rječnika* s pripadnim kraticama svih izvora (koje se brojkom stranice navode poslije rečeničnih oprimjerenja svakoga značnja, sveza i frazeoloških izričaja)

5. TEŽAKI V OVEM POSLU – sadržava popis suradnika institutskoga projekta.

Razvidno je da je u nazivima odjeljaka platforme korišten kajkavski književni izričaj, s popratnim slikovnim prilozima ostvarenim fotografijom kao vizualnim sadržajem. Cilj je da se i organizacijom i izvedbom naslovnih odjeljaka platforme omogući korisnicima informativan i ilustrativan sadržaj.

Pitanje je hoće li mrežno razdoblje *Rječnika*, u odnosu na tzv. klasično i digitalno, koja prethode u njegovoj leksikografskoj obradi i dostupnosti korisnicima,

[10] Svako je mrežno izdanje podložno mogućim poboljšanjima za korisnike.

biti i konačno, ili su izazovi leksikografske obrade dovršetka svih svezaka na temelju postojećega i zadanoga korpusa pisanih izvora pred novim zadatcima i postignućima koja donosi budućnost.

6. Zaključak

Mrežnom je inačicom *Rječnik* osim ustaljenoga tiskanog oblika zadovoljio i suvremenu formu objavljivanja, čime je i leksikografski postao dostupniji korisnicima u njihovu pretraživanju jezičnih podataka, posebice kada je riječ o hrvatskoj povijesnoj leksikografiji i kajkavskome hrvatskom književnom jeziku u povijesti hrvatskoga jezika.

Dostupnost mrežnoga pristupa *Rječniku hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika*, kao drugi konačni korak digitalne realizacije *Rječnika* u izvedbenome leksikografskom procesu njegova nastajanja, ostvarena je u godini 350. obljetnice objavljivanja i tiskanja prvoga rječnika kajkavskoga hrvatskog književnog jezika. Drugim riječima, Juraj Habdelić i njegov hrvatsko-latinski rječnik *Dictionar* (1670.) kajkavske književne osnovice supostavljen je *Rječniku hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika* dostupnu u njegovoj digitalnoj inačici kao ovodobnoj suvremenoj realizaciji, kakvu je u 17. st. značilo upravo tiskanje *Dictionara* ili sredinom 20. stoljeća odluka da se *Rječnik* sastavlja i objavljuje kao samostalno djelo na temelju bogate i vrijedne kajkavske književne baštine.

Uz definiran metodološki pristup leksikografskoj obradi na način upisa rječnika, pripreme tekstova za tisak i tiskanje objavljenih svezaka utječu i izvanjezični čimbenici ponajčešće povezani sa stanjem tehnoloških mogućnosti i postignuća.

U vremenu suvremenih tehnoloških i komunikacijskih zahtjeva pristup i ostvarenje digitalizacije cjelokupnoga teksta *Rječnika* jedan je od prvih koraka koji je omogućio realizaciju drugoga suvremenog koraka, uspostavljenja platforme objavljenih svezaka *Rječnika hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika* na mrežnim stranicama https://kajkavski.hr.

Tako se i na suvremen način, a ne samo u tiskanome obliku, *Rječnik* približava korisnicima različitih pristupa i interesa, a navedeno uspostavljanje njegove mrežne platforme vrijedan je pothvat i velik prinos povijesti i suvremenosti hrvatske leksikografije.

Literatura

Brlobaš, Željka; Horvat, Martina. 2019. Metodologija leksikografske obradbe *Rječnika hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika*. *Jezikoslovni zapiski* 25/1. 143–163. http://dx.doi.org/10.3986/jz.v25i1.7571

Finka, Božidar. 1965. O povijesnom rječniku hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika. *Ljetopis* JAZU 70. 403–414.

Finka, Božidar. 1973. O Rječniku hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika. *Rasprave Instituta za jezik* 2. 193–202.

Finka, Božidar. 1984a. O Rječniku hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika. *Rječnik hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika*. Ur. Finka, Božidar. Sv. 1. JAZU – Zavod za jezik IFF. Zagreb. 7–10.

Finka, Božidar. 1984b. Opis obradbe i upute za služenje Rječnikom. *Rječnik hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika*. Ur. Finka, Božidar. Svezak 1. JAZU – Zavod za jezik IFF. Zagreb. 49–56.

Nikolić-Hoyt, Anja. 2017. Pogled u prošlost i budućnost (hrvatske povijesne) leksikografije. *Filologija* 68. 127–142.

RHKKJ = *Rječnik hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika*. 1984 – 2024. Sv. 1 – 16 (*a – strepetati*). HAZU – Institut za hrvatski jezik. Zagreb.

Rječnik hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika, mrežno izdanje. 2020. Institut za hrvatski jezik – HAZU. Zagreb. https://kajkavski.hr (pristupljeno 14. srpnja 2025.)

Šojat, Antun. 2009. *Kratki navuk jezičnice horvatske*: *jezik stare kajkavske književnosti*. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb.

Vajs-Vinja, Nada. 2011. Novi pristup u obradbi Rječnika hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika. *Kajkavski u povijesnom i sadašnjem obzorju*. II. Zbornik radova sa znanstvenih skupova Krapina 2007., 2008. i 2009. godine. Ur. Jembrih, Alojz. Hrvatska udruga *Muži zagorskoga srca*. Zabok. 305–328.

Vajs, Nada; Zečević, Vesna. 1994. Frazeologija u Rječniku hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika. *Filologija* 22/23. 175–183.

Vajs, Nada; Zečević, Vesna. 1995. Glagolske lokucije u hrvatskom kajkavskom književnom jeziku. *Filologija* 24–25. 363–372.

The Online Version of the Dictionary of the Croatian Kajkavian Literary Language

Abstract

The paper highlights the fact that the historical Dictionary of the Croatian Kajkavian Literary Language, in the context of computer and digital media, was published on the website, and thus its online version was made in addition to the previous printed form of publication. The implementation process from the printed form of the Dictionary, through the digitization process to the online publication is indicated. The content of the website is briefly displayed. At the same time, the paper provides basic data on the methodological procedures of the lexicographic processing of the historical Dictionary, on the structure of the dictionary article, on the literary and dictionary sources on which the lexicographic processing is based.

With the online version of the Dictionary, in addition to the established printed form, it also satisfied the modern form of publication, making it lexicographically more accessible to users in their search for language data, especially when it comes to Croatian historical lexicography and the Kajkavian Croatian literary language in the history of the Croatian language.

Ključne riječi: *Rječnik hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika*, mrežna inačica https://kajkavski.hr, povijesna leksikografija

Keywords: *Dictionary of the Kajkavian Croatian Literary Language*, online version https://kajkavski.hr, historical lexicography